

4. fejezet 2. lecke

Keresleti függvények grafikus levezetése

1. dia

Keresleti függvények grafikus levezetése

Keresleti függvény: az optimális választást befolyásoló valamely tényező különböző értékeihez rendeli hozzá a vásárolni kívánt mennyiséget.

$$x = f(m)$$

$$y = f(m)$$

$$x = f(p_x)$$

$$y = f(p_y)$$

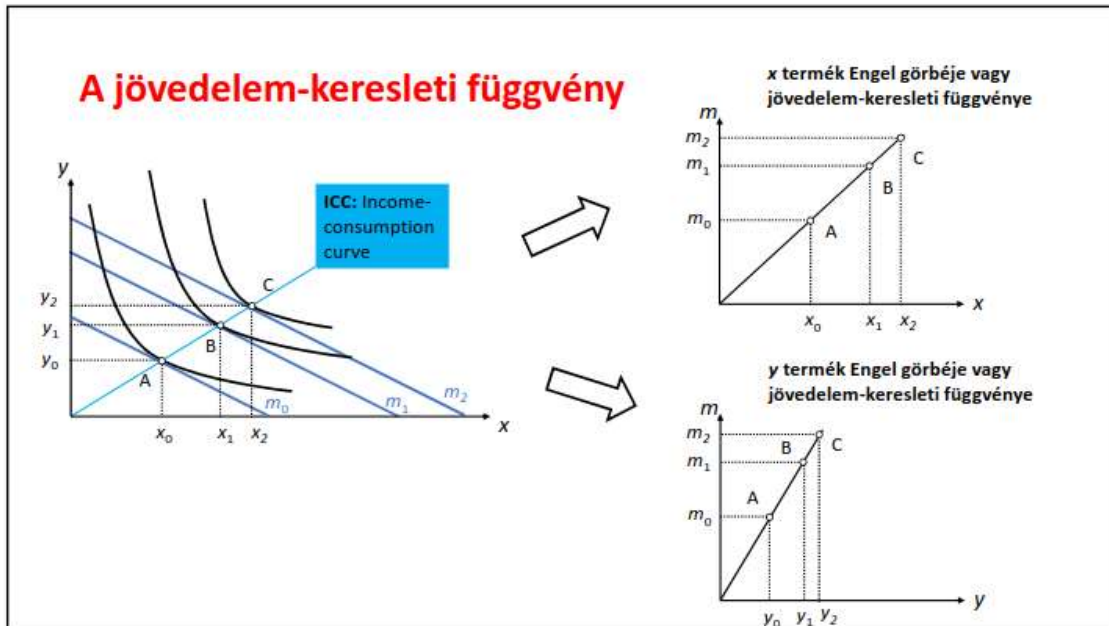
$$x = f(p_y)$$

$$y = f(p_x)$$

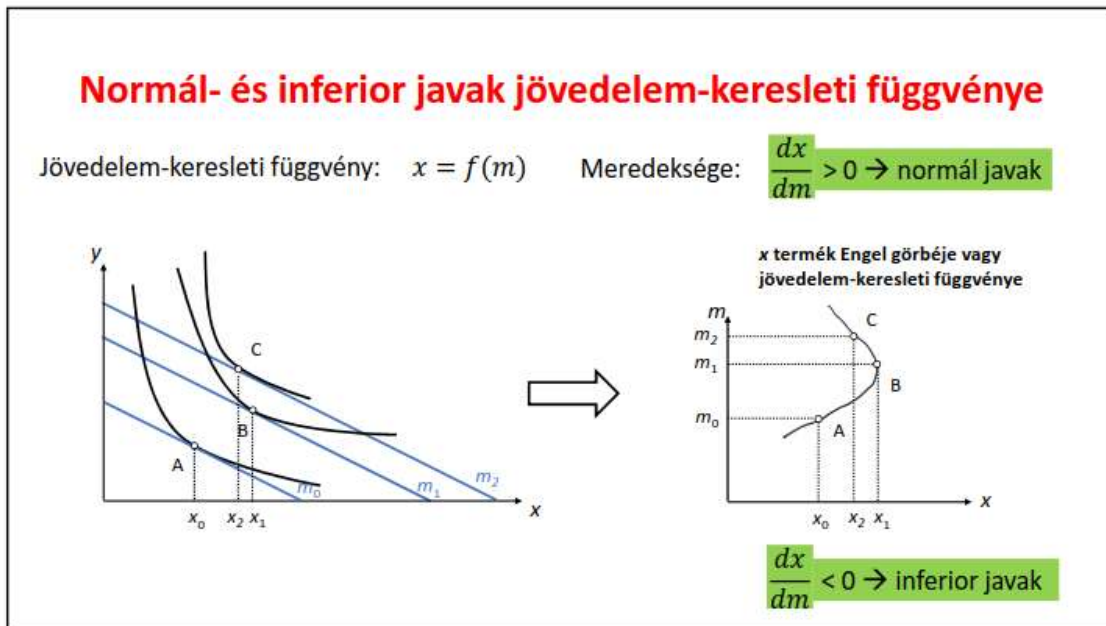
Célunk ebben a fejezetben a keresleti függvények levezetése, illetve a keresletelemzés. A keresleti függvény az optimális választást befolyásoló valamely tényező különböző értékeihez rendeli hozzá a vásárolni kívánt mennyiséget. A három befolyásoló exogén tényező a fogyasztó jövedelme, az x (azaz egyik) termék ára, és az y (azaz a másik) termék ára. Így az x termékre máris lesz három féle keresleti függvényünk. Lesz három ugyanilyen függvényünk a másik termékre is, az összesen hat. Igazából az optimalizálás logikáját visszük tovább egy gondolattal.

2. dia

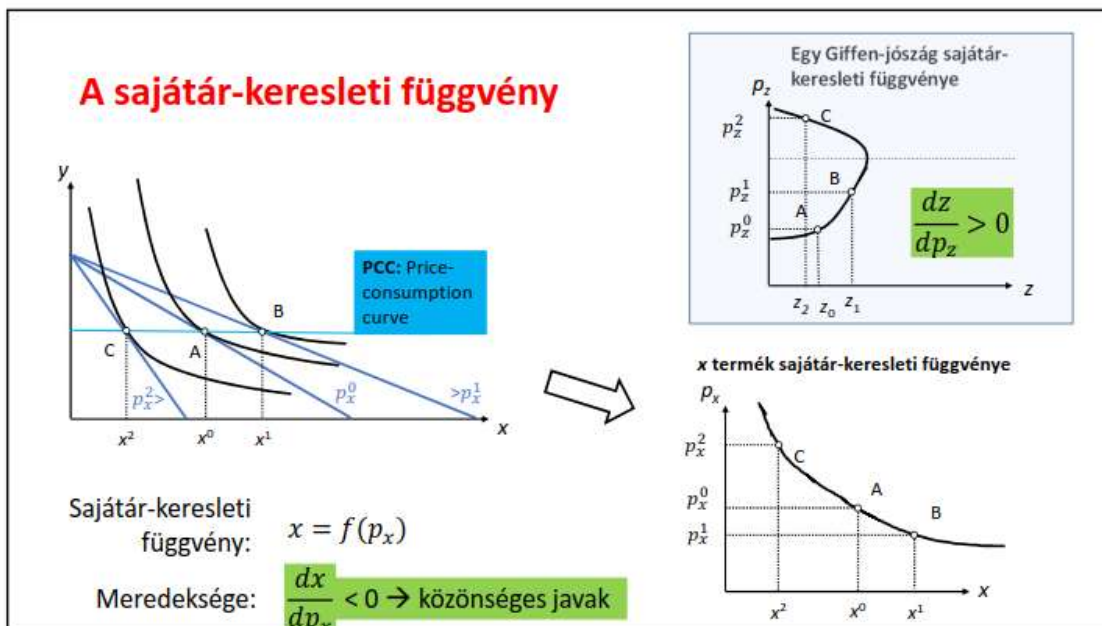
Legyen tehát az első befolyásoló tényezőnk a fogyasztó jövedelme. Keresünk egy olyan függvényt, ahol x függ m -től, illetve y függ m -től, természetesen ceteris paribus, minden egyéb változatlanlansága mellett. A már ismert költségvetési egyenes-közömbösségi görbe rendszerünket fogjuk segítségül hívni. Induljunk el egy kezdeti költségvetési egyenesből és az ízlésvilágot leíró közömbösségi görbék közül. Az érintési feltétel itt teljesül a költségvetési egyenesen, ez az optimális választás. A fogyasztó jelenlegi m_0 jövedelme mellett x terméknek ezt a mennyiségét, mondjuk x_0 -at vásárolná. Ha most megnő a jövedelme, a költségvetési egyenes eltolódik jobbra, és a fogyasztó új optimalizálásba kezd. Az új optimum itt lesz. A jövedelmi hatást látjuk munkálkodni. A magasabb, m_1 jövedelem mellett az optimális jószágkosár az x termék nagyobb, x_1 mennyiségét tartalmazza. Ha a jövedelem még tovább nő m_2 -re, az optimális jószágkosár x tartalma is tovább nő, x_2 -re. A jövedelem növekedésével a fogyasztó optimális választásaival ezt az utat járja be, ezt úgy is nevezzük, hogy jövedelem-fogyasztás, vagy ICC görbe. Na jó, a Cobb-Douglas hasznossági függvények esetében pont egy egyenes lesz, még hozzá az az egyenes, amit már korábban láttunk a jövedelemváltozásnál: az optimumfeltétel teljesülését mutató egyenes. Ahol ez metszi a költségvetési egyenest, ott az optimum. De nekünk egy olyan függvény kell, ami x -et mutatja meg m függvényében. Csináljunk is akkor egy ilyen koordináta-rendszert: legyen a függőleges tengelyen m , a vízszintesen x ! Nincs más dolgunk, mint az iméntiekben talált m - x párokat ide szépen fölrajzolni. Az ezeket a pontokat összekötő a függvény a fogyasztó x termékre vonatkozó jövedelem-keresleti függvénye, vagy más néven Engel-görbéje. Persze ha megnézzük az optimális jószágkosarak y tartalmát: y_0 , y_1 és y_2 , ezeket is ábrázolhatjuk az m függvényében, és megkapjuk az y termék Engel-görbéjét. A lenti és a fenti függvényen az m -ek egyformák, de a vízszintes tengelyeken lévő x illetve y értékek a bal oldali ábra két koordináta-tengelyéről származnak.

3. dia

Ha megvan tehát a termék jövedelem-keresleti függvénye, ilyen formában, akkor ebből számolhatunk meredekséget, amit deriválással kaphatunk meg. Az Engel-görbe meredeksége $\frac{dx}{dm}$. Ez egy Cobb-Douglas hasznossági függvénnyel rendelkező fogyasztó esetében egy pozitív konstans érték lesz, az Engel-görbéje (nem csak x , hanem y termék esetében is) egy origóból kiinduló pozitív meredekségű egyenes. Ha m növekszik, akkor x mennyisége állandó ütemben szintén növekszik. Emlékezzon vissza, hogy az ilyen javakat neveztük normál javaknak. Voltak azonban inferior jószágaink is, amelyekre az volt a jellemző, hogy a fogyasztó a jövedelem növekedésével kevesebbet vesz belőlük. Az inferior javak közömbösségi görbéi valahogy így néztek ki, és láthatja, hogy nagyobb jövedelemhez az optimális jószágkosár kevesebb x -et tartalmaz. Az Engel-görbe így néz ki, negatív meredekségű. Persze az inferior-tulajdonság, ahogy már korábban is említettem igazából nem a termék egy tulajdonsága, hanem a fogyasztó, a termék és a jövedelem viszonyában értelmezhető. Azok a termékek, amelyek inferiorok, általában csak egy bizonyos jövedelemszint fölött válnak inferior javakká, vagyis kellően alacsony jövedelemszinteken normál jószágként viselkednek, amit az Engel-görbéjükkel valahogy így tudnánk megjeleníteni, egy visszahajló jövedelem-keresleti függvényhez jutunk.

4. dia

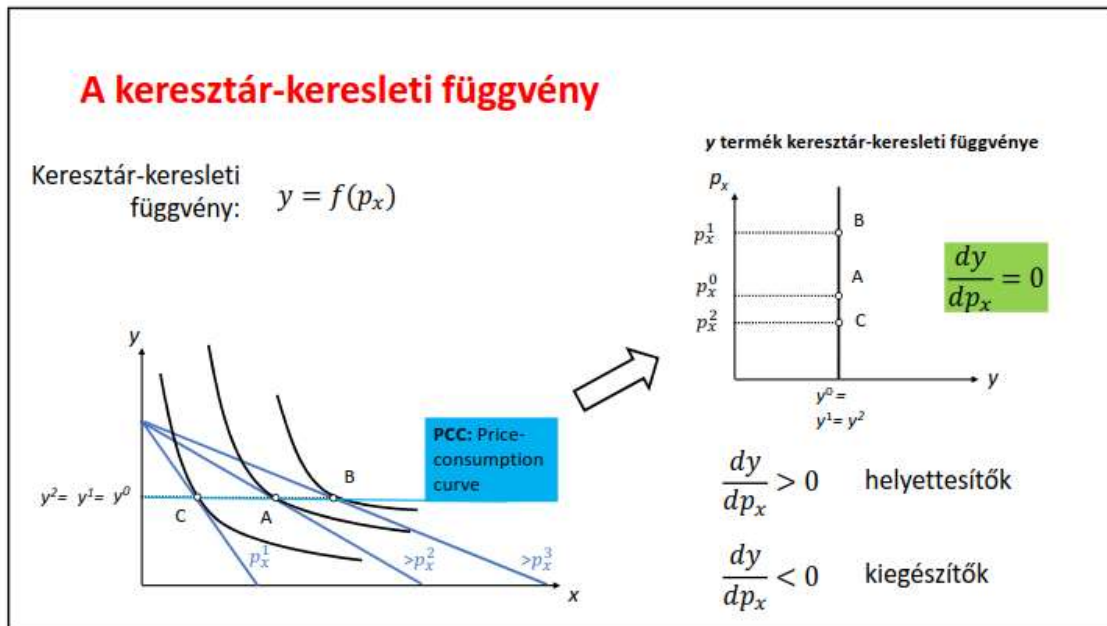

Térjünk most át a termék árának változására! A kérdés tehát, hogy hogyan néz ki az a függvény, amely az optimális x mennyiséget az x termék árának függvényében ábrázolja. Nézzük akkor az ábrát. Kiindulási költségvetési egyenes és közömbösségi görbék, kezdeti optimális választás. Nézzük, mi lenne, ha lecsökkenne x termék ára p_x^1 -re! A költségvetési egyenes elfordulna az origótól távolodva, és az új optimális választás itt lenne, x^1 . Na és ha megnőne, mondjuk p_x^2 -re? Akkor meg a költségvetési egyenes az origó felé fordulna el, és az optimális választás ide esne, x^2 mennyiséget venne a fogyasztó az x termékből. Az ár változtatásával a fogyasztó az optimális választásaival egy ilyen utat jár be, ezt az ICC mintájára PCC-nek, ár-fogyasztási görbének nevezzük. A Cobb-Douglas esetben ez egy vízszintes egyenes lenne, de erre majd a következő dián visszatérünk. Készítsünk akkor most ide mellé egy olyan ábrát, amin a függőleges tengelyen p_x szerepel, a vízszintes tengelyen pedig az x optimális esetben vásárolt mennyisége! Itt a kiindulási ár-mennyiség kombináció, az alacsonyabb árhoz nagyobb mennyiség tartozik, a magasabb árhoz meg alacsonyabb. A pontokat összekötve egy ilyen alakzatot találunk. Elnézést a szabadkézi rajzért, megpróbáltam a powerpointban ezen a három ponton keresztül egy szép függvényt rajzoltatni, de negyed óra után föladtam (mivel magas volt az alternatív költség...) Szóval ez a függvény p_x függvényében mutatja meg x mennyiségét: ezt nevezzük a fogyasztó x termékre vonatkozó egyéni sajátár-keresleti függvényének. Hogy ne kelljen mindig ilyen hosszú nevet mondani, erre szoktunk gondolni akkor, amikor egyszerűen azt mondjuk, hogy az x keresleti függvénye.

Ez egy ereszkedő függvény, Cobb-Douglas esetben pontosan egy hiperbola. A merekségét ismét deriválással kaphatjuk meg: $\frac{dx}{dp_x}$. Ez a merekség negatív, és – legalábbis a Cobb-Douglas preferenciák esetén – a keresleti függvény mentén változik. A negatív merekség azt jelenti, hogy a termék ára és a belőle vásárolni kívánt mennyiség fordítottan arányosak egymással. Az ilyen javakat nevezzük közönséges javaknak. Említettem azonban a Giffen javakat: ha nő az árak, többet akarnak vásárolni belőle a fogyasztók. Ezek olyan jószágok,

amelyeknek az egyéni sajátár-keresleti függvénye pozitív meredekségű. Persze ez nem mehet a végtelenségig, örülnének is a termelők, ha ilyen Giffen-jószágot termelnének, és végtelen magas áron végtelen sokat megvásárolnának belőle. Kellően magas, mondjuk ennél magasabb árak esetében természetesen azért visszafordulna a keresleti függvény, és ismét lenne előbb-utóbb egy elegendően magas ár, aminél drágábban egyáltalán nem vásárolnának a termékből – ismét bocs a csúnya függvényalakért, egyszerűen egy visszahajló függvényről van itt szó.

5. dia

Harmadik változatként nézzük azt, hogy hogyan reagál az egyik termék árának változására a másik termékből vásárolni kívánt mennyiség! Egy ilyen függvényt keresünk. Ehhez fölhasználhatjuk az előző dián már összerakott ábránkat, csak most az x termék árának nem az x , hanem az y vásárolt mennyiségére gyakorolt hatására koncentrálunk! Azt már tudjuk, hogy mind az x termék, mind pedig az y esetében az x termék árváltozásának lesz helyettesítési és jövedelmi hatása. A megváltozott árú termék, az x esetében ez a két hatás egymást erősíti (relatív olcsóbbá is válik a termék meg nő is a reáljövedelem), az y esetében viszont egymással ellentétesek: a reáljövedelem nő ugyan, de az y termék relatíve drágul. Igazából ezt is tudjuk már. Az, hogy végeredményben hogyan változik y mennyisége attól függ, melyik hatás az erősebb. A Cobb-Douglas preferenciáknál a két hatás egyforma erősségű, így teljesen kioltják egymást, és x árának változása egyáltalán nem befolyásolja y vásárolt mennyiségét. Ezért lesz az optimális jószágkosarakban x áratól függetlenül y mennyisége mindig ugyanannyi. Ami persze azzal van összefüggésben, hogy a fogyasztó jövedelmének egy rögzített hányadát költi y -ra (meg persze x -re is), így ha sem a jövedelme, sem y ára nem változik, akkor a belőle vásárolt mennyiség sem fog. Na így áll elő ebben az esetben a vízszintes PCC görbe x árának változása esetére. Akkor viszont minden p_x árhoz hozzárendelhetjük ugyanazt az y vásárolt mennyiséget, és a keresztár-keresleti függvény így fog kinézni. Ennek a függvénynek is

megnézhetnénk a meredekségét, $\frac{dy}{dp_x}$ formában – ugye látja, hogy itt másik termék szerepel a számlálóban és a nevezőben? –, de ez a Cobb-Douglas esetben nem lenne túl izgalmas, 0 értéket adna. De el tudunk képzelni olyan esetet is, amikor ez a derivált pozitív, tehát az x termék drágulása hatására több y -t vásárol a fogyasztó. Ekkor arra következtetünk, hogy a két termék egymás helyettesítői („ha x drágul, akkor inkább y -t veszek helyette” – mondja a fogyasztó). Olyan eset is lehet, amikor ez a keresztár-keresleti függvény negatív meredekségű, tehát az x termék megdrágulása hatására éppenséggel kevesebb y -t vásárol a fogyasztó. Ebből meg a két termék közti kiegészítő viszonyra következtetünk („ha már kevesebbet veszek a dráguló x -ből, akkor a vele együtt használt y -ból szintén elég kevesebbet vennem” – ekkor így okoskodik magában a fogyasztó). A Cobb-Douglas eset a kettő között van, láttuk, hogy a jól viselkedő közömbösségi görbék valamilyen fokú helyettesítő és kiegészítő viszonyt egyaránt jelentenek a termékek között.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
KÖZGAZDÁSZ KÉPZÉS
TÁVOKTATÁSI TAGOZAT
LECKESOROZAT
COPYRIGHT © SZTE GTK 2017/2018

A LECKE TARTALMA, ILLETVE ALKOTÓ ELEMEI ELŐZETES,
ÍRÁSBELI ENGEDÉLY MELLETT HASZNÁLHATÓK FEL.

JELEN TANANYAG
A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEMEN KÉSZÜLT
AZ EURÓPAI UNIÓ TÁMOGATÁSÁVAL.
PROJEKT AZONOSÍTÓ: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE